

Руденко М.Ю.

аспірант,

Науковий керівник: Глущенко В.А.

доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри,

Донбаський державний педагогічний університет

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДІАЛЕКТІВ

Історія виникнення, формування і розвитку соціальних діалектів у мовах світу значно різниться, тому існує широке поле для їх дослідження. Значний внесок у вивчення різних аспектів функціонування арго, жаргону й сленгу в людських спільнотах у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. внесли мовознавці: французькі Д. Деллаплас, Л.-Ж. Кальве, німецькі Х. Вебер, Г. Еман, американські К. Ебл, Р. Спіерс, С. Флекснер, російські В. Д. Бондалетов, В. С. Єлистратов, М. М. Маковский, В. О. Хомяков, українські О. Т. Горбач, І. Г. Матвіяс, Л. О. Ставицька та багато інших. Проте на цей час у вивченні соціальних діалектів залишається багато невирішених проблем, їх дослідження може бути успішним лише за умови послідовного й усебічного вивчення, у тому числі в лінгвістично-історіографічному аспекті. Наша мета і завдання – простежити історію дослідження соціальних діалектів у європейській та американській лінгвістиці, з'ясувати істотні особливості їх виникнення, формування й розвитку.

Існує думка, що першою писемною пам'яткою французького арго є словник грабіжницького жаргону М. Швоба «Le jargon des Coquillards en 1455», що дійшов до наших часів в актах судейського процесу банди кокільярів з XV ст. [1, с. 5]. Важливий матеріал для дослідження арго представлено в праці О. Шеро «Le Jargon ou Langage de l'Argot reformé» (1630). Саме в цій книзі вперше зафіксоване слово «арго» [2, с. 31].

Значними пам'ятками арго ХІХ століття стали праця П. Леклера «Histoire des bandits d'Orgères» (1800), в якій наведено матеріали слідства і протоколи судових засідань, що торкаються злодійської банди із Оржеру, а також праці колишнього каторжника, який згодом став поліцейським Ф.-Е. Відока «Mémoires» (1828) і «Les voleurs» (1837) [3, с. 25, 27].

Важливим здобутком стали праці Фр. Мішеля «Etude de philology sur l'argot et sur les idioms analogues parlés en Europe et en Asie» (1856), Л. Сенеана «Sources de l'argot ancien» [Sainéan 1912] [4, с. 17–18].

З другої половини XIX ст. у Франції з'являється інтерес до нового арго. Упродовж XIX–XXI ст. видається багато нових словників, публікуються монографії і статті, присвячені арго, його функціям, семантиці, механізмам словотворення та іншим питанням арготології [4, с. 18–24].

Крім французьких науковців значний внесок в дослідження арго внесли мовознавці інших країн. Х. Ідальго у 1669 р. опублікував в Барселоні збірник «Romances de germania ... con el vocabulario», в якому зафіксував перші писемні згадки щодо іспанського арго [5, с. 31].

Перша згадка про німецьке арго, Rotwelsch, відноситься до XIII ст., зокрема перші словники – плід праці Герольда Еслібаха – датуються 1490, а «Liber vagatorum» – «Книга бродяг» – була вперше надрукована на верхньонімецькому діалекті у 1510. Перший докладний словник Rotwelsch з'явився у XVI ст. [6, с. 41–42]. Мову студентів Германії описано в історичних працях К. Ф. Б. Августин (1795), Р. Зальмасиус (1749), Ф. Клюге (1895), Д. Мейер (1894), К. Б. Раготскі (1831). У XX ст. у центрі уваги лінгвістів Германії знаходиться мова учнів (Schülersprache, Pennälersprache) (праці Р. Айленбергера (1910), Ф. Мельцера (Melzer 1928), докладно проаналізовані Г. Хенне (Henne 1986). Одною із перших наукових спроб лексикографічного фіксування молодіжних лексичних елементів став складений Х. Кюппером 6-й том його словника розмовної мови «Wörterbuch der deutschen Umgangssprache: Jugenddeutsch von A bis Z» (Küpper 1970) [7, с. 4–5].

Значну цінність для історії російського арго представляють праці, присвячені Ваньку Каїну, в яких міститься багатий матеріал, що відображає стиль і мовлення притаманне злодіям другої половини XVIII ст., коли Ванька Каїн діяв у Центральній Росії [8, с. 42].

Французьке професійне арго було вперше зафіксоване в книзі Пешона де Рюбі «Благородная жизнь странствующих торговцев, нищих и бродяг» [Pechon de Ruby 1596] [2, с. 27]. Перша звітка про російські умовно-професійні арго відноситься до 1786 р.: у рукопису Андрія Мейера представлена «коротка характеристика «отверніцкої»,

або «відверненої», мови кричевських міщан, кравців та інших майстрових людей (з наведенням близько 60 слів)» [9, с. 11]. У подальшому значний внесок у дослідження професійних арго вніс у Франції Альбер Доза [Dauzat 1917] [2, с. 37, 58], у Росії П. С. Паллас (1786 – 1791) [10, с. 502], в Україні О. Горбач [8, с. 8–40].

Дослідження сленгу ведеться ось уже більше чотирьох століть (починаючи з XVI ст.). Найбільш значною працею, що стоїть на початку шляху дослідження сленгу, є словник Т. Хармена (Harman Th. A caveat of warening for commen cursetors called vagobones. London, 1565), письмовою передумовою якого, безсумнівно, стала праця Р. Копленда (Coplend R. The Hye Way to the Spyttel Hous, 1530–1540) [11, с. 37].

Головним підсумком XVIII ст. у вивченні сленгу став словник Френсіса Гроуза «A Classical Dictionary of the Vulgar Tongue» (1785). XIX ст. характеризується докладним дослідженням різних царин використання сленгу і переходом від звичайного укладання словників і глосаріїв до наукового дослідження [12, с. 47–48]. Одне із таких досліджень зв'язано з ім'ям Дж. К. Хоттена, створившого словник «A Dictionary of Modern Slang», вперше виданий у 1859 р. [Hotten 1960] [13, с. 9–10].

У кінці XIX – на початку XX ст. у Великобританії видається цілий ряд словників сленгу. Зокрема, у 1937 р. вийшло перше видання словника відомого дослідника англійського сленгу Еріка Партріджа (Eric Partridge) «A Dictionary of Slang and Unconventional English: Colloquialisms and Catch-Phrases, Solecisms and Catachreses, Nicknames, and Vulgarisms» [14, с. 38–39].

Найбільш відомими словниками американського сленгу, виданими у США, на сьогоднішній день є словники Річарда А. Спіерса (1994, 1997), Роберта Л. Чепмена (1998), Дж. Е. Лайтера (1994 – 1997) [14, с. 40].

Значний внесок в розробку сленгу внесли російські лінгвісти М. М. Маковський, В. О. Хомяков, українські С. Пиркало, Л. О. Ставицька та ін.

Це далеко неповний перелік науковців, їх праць з дослідження соціолектів і проблем, які мають місце.

Дослідження соціолектів є надзвичайно важливим як для розвитку мовознавчої науки, так і для прикладних, насамперед лінгводидактичних, виховних, культурних цілей. Перспективи подальших досліджень у вивченні арго, жаргону та сленгу ми

вбачаємо: 1) у систематизації поглядів мовознавців з питань історії становлення і розвитку, динаміки аргю, жаргону, сленгу впродовж XIX – початку XXI ст.; 2) у дослідженні історії формування і вивчення термінології соціальної діалектології та її складових.

Список використаних джерел:

1. Береговская Э. М. Социальные диалекты и язык современной французской прозы : учеб. пособие / Э. М. Береговская. – Смоленск, 1975. – 120 с.
2. Ретинская Т. И. Социолингвистический и функционально-стилистический анализ французских профессиональных аргю : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.05 / Т. И. Ретинская. – Орел, 2012. – 366 с.
3. Calvet L.-J. L'argot / L.-J. Calvet. – P. : Presse Universitaire de France, 1999. – 127 p.
4. Овчинникова О. А. Французское аргю конца XX века : словообразование и семантика : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / О. А. Овчинникова. – Смоленск, 2010. – 182 с.
5. Бугера О. А. Соціальні діалектизми : історія розвитку та теоретичного опрацювання / О. А. Бугера // Філологічні студії. – 2011. – Вип. 6, ч. 2. – С. 30–38.
6. Колесниченко И. И. Особенности функционирования арготизмов в немецком языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / И. И. Колесниченко. – М., 2006. – 170 с.
7. Семенова Н. В. Фразеология молодежного сленга (на материале немецкого языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. В. Семенова. – Владимир, 2006. – 194 с.
8. Горбач О. Аргю в Україні / О. Горбач. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 688 с.
9. Бондалетов В. Д. Условные языки русских ремесленников и торговцев. – Вып. 1. – Условные языки как особый тип социальных диалектов / В. Д. Бондалетов. – Рязань : РГПИ, 1974. – 112 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
11. Маковский М. М. Английские социальные диалекты (онтология, структура, этимология) : учеб. пособие / М. М. Маковский. – М. : Высш. школа, 1982. – 135 с.
12. Андреева Г. Р. Лексико-семантические особенности специального сленга (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Г. Р. Андреева. – М., 2004. – 177 с.
13. Ускова А. И. Статус аргю в английском языке и художественной речи : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / А. И. Ускова. – Воронеж, 2014. – 17 с.
14. Мозжухин К. Е. Сленг в речи студентов американских университетов : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / К. Е. Мозжухин. – М., 2005. – 194 с.